

Antall György budai otthonában. Fotó: Vörös Szabolcs

2020. május 28. - **„Apám azt gondolta: az állam vezetőinek az a feladata, hogy felemelje azokat, akiknek kevesebb jutott, s ne leszálljon hozzájuk.**

A modern politikában ez teljesen máshogy van” – mondja a Válasz Online-nak Antall György. Antall József elsőszülött fia annak ellenére nem beszélt édesapjáról eddig részletesen a nyilvánosságban, hogy az első szabadon választott miniszterelnök „titkos tanácsosaként” sok mindent látott és hallott. Exkluzív nagyinterjú.

„Nagyon veszélyes játék a politikát azzal elintézni, hogy a politika mocskos dolog, s minden politikus lop, csal és hazudik, ez ugyanis csak azoknak a politikusoknak ad menlevelet, akik tényleg lopnak, csalnak és hazudnak. Normákra – ha tetszik, erkölcsi normákra – a politikában éppúgy, mint az élet minden egyéb területén, akkor is szükség van, ha azokat kevesen tartják be. Normák nélkül nem lehet a normaszegést számonkérni” – mondja a harminc évvel ezelőtt miniszterelnöki esküt tett Antall József fia.

Megkérdeztük, Antall József halálos ágyán tényleg politikai örökösének tette-e meg Orbán Viktort. Antall György annyit válaszol, hogy valójában csak két tanácsot adott a haldokló miniszterelnök a fiatal ellenzéki vezetőnek.

A kormányfő folyamatosan kereste gazdasági csúcsminiszterét, de nem járt sikerrel:

„Elképesztő volt, hogy a pénzügyminiszter Rabár Ferenc, a miniszterelnökségi államtitkár Matolcsy György, a nemzetközi gazdasági ügyeket felügyelő Kádár Béla és az ipari miniszter Bod Péter Ákos négyesége mit művelt egymással.”

„Nemcsak az MDF volt tele írókkal és költőkkel meg akadémiai értelmiséggel, hanem az SZDSZ is. Ők is pont ugyanolyan rosszul érezték magukat az új rendszerben, mint a régi MDF-es irodalmárok.”

Minden kezdő kormányfőt meglepetésként ér, hogy a nagyhatalmak vezetői, de még akár a vezető diplomaták is milyen természetességgel kérnek előnyöket saját országuk nagyvállalatainak.

Antall György ott volt, amikor 1991 augusztusában George H. W. Bush amerikai elnök felhívta Antall Józsefet és a véleményét kérte a moszkvai puccsról: a miniszterelnök válaszána komoly következménye volt a balti államok függetlenségére.

xxx

– Egy-két emlékezésmorzsától eltekintve szinte soha nem beszélt nyilvánosan édesapjáról. Miért?

– Egy ideig az a tévképzetem volt, hogy a családi örökséget folytatva politikusi pályára kell lépnem. Van is egy dedikált Batthyány-kötet az apámtól, amivel erre a jövőre utalt. 1994 és 1996 között erősen benne voltam az MDF, a KDNP használható része és az akkorra a

Írta: Adminisztrátor

2020. május 28. csütörtök - Módosítás: 2020. május 28. csütörtök

jobboldali fordulatot már végrehajtó Fidesz összehozásán. Részem volt az MDF szakadásában, illetve az MDNP megalakításában is. Azt gondoltam, hogy Lezsák Sándor 1996-os elnökké választásával az MDF antalltanítására folyik (ezt ma is így gondolom), ezért szakítottunk és megalapítottuk az MDNP-t – amelynek sorsa persze nem úgy alakult, ahogy én azt elképzeltem. Idővel rájöttem, nem a politika az én hivatásom. Ügyvédként aztán 2000-től olyan helyen dolgoztam, ahol megígértették velem a közéleti visszafogottságot, és ez nagyon kényelmes helyzet volt számomra. A politika is más lett az általunk elképzelthez képest. Nagyon jól érzem magam a politikán kívül.

– Miben más most a politika?

– Mindenben. Nekünk sok illúziónk volt: a magunkfajta történész-szerű embereknek, akik a 19. századból tanulták a politikát, az nagy romantikus olajfestmények sorozatának tűnt. Holott a politika jobban hasonlít egy vágóhídra, a vérrel, a szagokkal és a látvánnyal együtt.

– Ezzel a hasonlattal össze is foglalta az Antall Józseffel kapcsolatos kritikákat. „Régi vágású úriember, aki nem értette a korszakát és akinek fogalma sem volt a politika vastörvényeiről.”

– Ez igaz is meg nem is. Egyrészt apám tényleg régi vágású úriember volt, aki nagyon nem illett bele a Kádár-rendszerben kialakult magyar társadalomba. Az 1990 előtti munkahelye, a Semmelweis Múzeum maga is egy különös sziget volt, ahol például nem volt MSZMP-alapszervezet, s az egyetlen párttag a múzeum fölé védőernyőt tartó Schultheisz Emil igazgató, később egészségügyi miniszter volt. De hát épp ez a lényeg: a Kádár-rendszer összeomlott, nem volt folytatható, sőt nem is lett volna szabad folytatni. Az 1945 utáni Németországot csak az a Konrad Adenauer vezethette ki a náci örökségből, aki összekötötte az új országot a nácizmus előtti köztársasággal. Sőt a régi birodalommal is, hiszen már 1917-ben főpolgármesterként dolgozott Kölnben, s a régi porosz felsőház tagja is volt. Az „Öreg”, ahogy az agg kancellárt hívták, amúgy is nagy példaképnek számított nálunk: apámnak voltaképpen az volt az ambíciója, hogy a saját felmenőin – illetve a szellemi felmenőin, a 19. századi magyar politika nagyjain – keresztül összekösse az 1947-48 körül elszakadt folytonosságot.

Folytonosság nélkül ugyanis a múlt vétkeiből sem lehet okulni.

Nem volt naiv, csak éppen mélyen bízott az emberi értelemben: ha valamit értelmes szavakkal elmondunk, azt az emberek megértik és talán méltányolják.

Megdöbbenette az értetlenség, de még inkább a rosszhiszeműség, amivel minden egyes tettét és szavát az akkori sajtó fogadta. Pedig hol voltunk még a közösségi médiától! Amíg létezett nyomtatott sajtó, s az emberek újságokban, meg könyvekben közltek gondolataikat, volt egy természetes szűrő, de ma már nincs semmi.

– A legendák szerint édesapja minden fontos politikai kérdést megbeszért önnel.

– Sok mindent, maradjunk ennyiben. Már nem emlékszem, milyen üggyel kapcsolatban írta, hogy „valóságos és belső titkos tanácsosnak”. A papír ma is megvan, bekeretezve.

– Milyen félelmek voltak benne kormánya harminc évvel ezelőtti megalakulásakor?

– Az egyik legfőbb aggodalma az volt, hogy az ország lelkileg nincs felkészülve a nehézségekre. Egyszer beszélgettünk arról, hogy azt kellene mondani, amit Churchill mondott az angoloknak miniszterelnöki kinevezésekor a vérről, a verejtékről és a könnyekről. Azon töprengett, ő ezt nem mondhatja a magyaroknak, mert a konszolidált nyolcvanas évek után az embereknek nincs teherbíró képességük. A magyarok nem úgy reagálnak, mint az angolok vagy akár a lengyelek, hogy válsághelyzetben összeszedik magukat, hanem szétesnek, s megindul az egyéni túlélési stratégiák kialakítása.

– A nyolcvanas évek végére azért a magyar társadalom már érezte a bajt: csökkent az életszínvonal, nőtték az árak, megjelent a munkanélküliség...

Írta: Adminisztrátor

2020. május 28. csütörtök - Módosítás: 2020. május 28. csütörtök

– Egy bizonyos mértékig talán igen, de az MSZMP kormányai az utolsó pillanatig halogatták a szükséges lépéseket: össze vissza hazudoztak, különösen az államadósság kérdésében. A magyarok 1989-90 sorsdöntő éveiben tálcán kapták a szabadságot, önrendelkezést, nemzeti függetlenséget, nem küzdöttek érte, viszont nyakukba zuhant a szocialista tervgazdaság által négy évtized alatt felhalmozott csődtömeg is. Az Ellenzéki Kerekasztal pártjai mögött 1989 sorsdöntő nyarán igen kevés népi támogatás volt. Csehszlovákiában Kelet-Európa legostobább rendszerét hatalmas tüntetések, a bársonyos forradalom tömegei söpörték el.

Nálunk nem volt forradalom, se bársonyos, se más, és tömegmozgalom is csak az első szabadon választott kormány ellen lépett fel – ez volt a taxisbloká. Apámnak talán az volt a legnagyobb csalódása, hogy a megkapott szabadság mennyire nem szabadította fel az alkotó energiákat.

Nem előzmény nélküli persze mindez: egészen dermesztő volt, ahogy a nyolcvanas évek elején az átlag magyar reagált a lengyelországi eseményekre (amire persze az akkori szocialista sajtó rá is játszott). A propaganda ugyanis a lengyelek szabadságküzdelmét, a Szolidaritás sztrájkjait úgy ábrázolta, hogy a lengyelek lusták dolgozni, s ezt tömegek hitték el. A Hofi-jelenséget én azért vetem meg mindmáig, mert a normaszegést, a sumákolást, a cinikus leszólást tette normává. Apám azt gondolta: az állam vezetőjének az a feladata, hogy felemelje azokat, akiknek kevesebb jutott, s ne leszálljon hozzájuk. A modern politikában ez teljesen máshogy van.

– Keveset ér egy politikus eszménye, ha nem tud mögé többséget teremteni, márpedig a támogatottság gyorsan elolvadt az Antall-kormány mögül. Amennyiben a kabinet hatékonyabb lett volna a szociális sokk enyhítésében vagy elérte az államadósság átütemezését, mai megítélése is jobb lenne.

– Az 1990-es választásokra sikerült többséget teremteni – a békés átalakulás melletti többséget. Ez azonban már őszre, a helyhatósági választások idejére elolvadt, holott azalatt a négy hónap alatt alig történt valami, megszorítások pedig végképp nem voltak. Igen jellemző módon az akkori közgazdasági „főszó”, tehát a divatos reformközgazdászok radikálisabb gazdasági átalakító lépéseket, lengyel mintájú sokkterápiát kértek számon a kormányon. Mások pedig – olykor ugyanazok is, akik a minél radikálisabb lépéseket szorgalmazták – az emberek elszegényítését rótták fel. A kétségtelen anyagi süllyedés és bizonytalanság messze nem volt fogható ahhoz, amit egy sokkterápia eredményezett volna, s amit a lengyelek meg is kaptak. Az első demokratikus kormány amúgy meg mindenütt belezuhant a népi vágyak és a lehetőségek között szakadékba: a Szolidaritás kormánya már 1992-ben megbukott, pedig mögöttük tízmillió tömegmozgalom állt. A kommunisták mindenütt visszajöttek – bár egy-két helyen el se mentek. Ma már alig érthető az a tekintély, amit az akkori közvélemény szemében élveztek a közgazdászok. A nyolcvanas években alakult ki – egyébként az akkori rendszerrel szembeni politikai kritika részeként – annak a szakértő értelmiségnek a mítosza, mely politikai érdekektől mentesen nyilatkoztatja ki az egyedüli igazságot, s aki nem azt az igazságot vallja, az nem is szakértő. Így születhetett meg az akkori közvélekedés, mely részben a mai napig tartja magát: a dolgok azért mentek rosszul, mert a kormányban nem a szakértők ültek. A magyar kormánynak viszont alig volt mozgástere. Már nagyon sokan és sokszor elmondták, voltak próbálkozások adósság-könnyítésre, adósság átütemezésére, de a külföldi kormányok, a nemzetközi pénzügyi szervezetek és a kereskedelmi bankok reakciója egyöntetű és nagyon határozott volt: szó sem lehet róla.

Az adósságszolgálat egyoldalú megtagadása pedig azonnali fizetéseképtelenséget, nem 35-40 százalékos, hanem vágató inflációt, elképzelhetetlen mértékű elszegényedést jelentett volna.

Felelős kormány ilyen kockázatot nem vállalhatott. Az ország mai tárgyalási pozíciói egész mások: a magyar gazdaság ereje nem is hasonlítható a harminc évvel ezelőttihez, az államadósságot lényegében belső forrásokból lehet finanszírozni, s nem utolsó sorban a kormány pedig kétharmados parlamenti többségre támaszkodhat.

– Ha egyáltalán valami pozitívum fel szokott vetődni az Antall-kormányról, az a politikai riválisok emberi viszonya. Például a legenda szerint utolsó telefonbeszélgetésükön édesapja Orbán Viktort tette meg politikai örökösének.

– Ott álltam akkor édesapám kórházi ágya mellett, pontosan tudom, mi hangzott el azon a beszélgetésen. Azt mondta neki: „ne felejtsd el, miért harcoltunk”, tudniillik az Ellenzéki Kerekasztal idején, illetve Orbán Viktor lelkére kötötte, hogy vigyázzon a pártjára. Körülbelül ez volt a két üzenet.

– Mai fejjel szokatlan, hogy egy búcsúzó kormányfő egy ellenzéki politikust arra kér, vigyázzon a pártjára...

– Nagyon hosszú idő telt el azóta. Az ország akkor látott először a nyilvánosság előtt folyó politikát, folyamatos vitákkal, veszekedésekkel. Nemcsak az átlagember nem értette a kormány és az ellenzék, a politikum és a közigazgatás, az országos kormány és a helyi hatóságok szerepét, hanem az értelmiség jó része sem. Ráadásul az értelmiség szerepe is nagyon más lett. Kelet-Európában, s nálunk pedig főleg nagyon sokszor az irodalom helyettesítette azt, aminek szerepét tőlünk nyugatabbra a parlament, meg a politikai sajtó látta el. Kölcsey országgyűlési követ volt, 1848-at és 1849-et is írók, költők készítették elő, s amikor „győztek” – s 1848-ban egy pár hónapig győzelem volt – sokan úgy érezték, hogy nem ilyen lovat akartak. Arany és Petőfi megbuktak az első választáson, s Petőfi már 1848 nyarán rendkívül kritikus volt az akkori kormánnyal. Sajátos módon a szocialista rendszer fontosabbnak tartotta, hogy az írók, költők, rendezők, vagy akár a tudomány emberi legitimálják a politikát – mert hát elvben a szocializmus „tudományos” volt. 1990 nyarán ez radikálisan megváltozott: előléptek a megválasztott politikusok, akiknek a választás adta a legitimációt, még akkor is, hogy ha nem szerették őket. Nemcsak az MDF volt tele írókkal és költőkkel, meg akadémiai értelmiséggel, hanem az SZDSZ is. Ők is pont ugyanolyan rosszul érezték magukat az új rendszerben, mint a régi MDF-es irodalmárok.

– Azóta sem bízunk a politikusokban, minden rosszat feltételezünk róluk.

– A már vázolt értetlenségből fakadt talán a politikusokkal, meg általában a politikával kapcsolatos értelmiségi és népi gyanakvás, sőt ellenségeskedés. Nagyon veszélyes játék a politikát azzal elintézni, hogy a politika mocskos dolog, s minden politikus lop, csal és hazudik. Ez ugyanis csak azoknak a politikusoknak ad menlevelet, akik tényleg lopnak, csalnak és hazudnak. Normákra – ha tetszik, erkölcsi normákra – a politikában éppúgy, mint az élet minden egyéb területén, akkor is szükség van, ha azokat kevesen tartják be. Normák nélkül nem lehet a normaszegést számonkérni. Három évtized alatt mindenki nagyon sokat tanult, megtanulták a „hatalom mesterségét”.

Minden kezdő kormányfőt – s ez nemcsak az apámra igaz, hanem utódaira is – meglepetésként érhetett, hogy a nagyhatalmak vezetői, de még akár a vezető diplomaták is, milyen természetességgel kérnek előnyöket, különleges elbánást vagy olykor még többet saját országuk nagyvállalatainak.

Ráadásul a kilencvenes évek elején az európai integrációnak több morális és stratégiai tartalma volt. Még élt a hidegháború befejezésének, az európai megosztottság megszűnésének és a kelet-európai demokratikus átalakulásnak az eufóriája. Mára ebből ez EU-nak se nyugati, se keleti felén nem maradt semmi. S bár apám annak idején nem érzékelte, mert őt az akkori

nyugati vezető politikusok teljesen maguk közül valónak tekintették, a kelet-európaiakat ma is nagyon sok nyugati kezeli le, veszi bántóan semmibe. Azt hiszem, ezt legalább egyszer mindenki megtapasztalta, aki dolgozott multinacionális vállalatnál. Persze ne higgyük azt, hogy a kelet-ázsiaiak jobbak. Ők legalább konzekvensek – egymást is meg minden fehér embert is lenéznak.

– Ha már felhozta az Európai Uniót, hadd éljünk mi is egy történelmi analógiával: a politizáló magyar közvélemény a dualizmus idején imádta az öklét rázni és szidta a bécsi birodalmi adminisztrációt. Aztán amikor 1918-20-ban minden egész összetörött és ott ültünk a valahai középhatalom romjain, visszasírtuk a régi „elnyomást.” Nem kellene most is jobban vigyáznunk a minden szürkeség és bürokrácia ellenére a nemzeti érdekek szempontjából létfontosságú EU-ra?

– Nálunk a családi politikai hagyomány alapvetően 48-as, függetlenségi párti volt, apám és anyám oldaláról egyaránt. Én azonban megengedőbb vagyok a Habsburgokkal – a történelmi Magyarországot ők tartották össze az utolsó pillanatig. Ha nincs Habsburg-monarchia, már jóval Trianon előtt szétesik a soknemzetiségű ország. Ezt Széchenyitől kezdve minden komoly ember pontosan látta. Otthon állandó téma volt, hogy mennyire hiányzik a magyar politikából a külpolitikai gondolkodás, mennyire nem mérjük fel saját helyzetünket, súlyunkat és sérülékenységünket. Jellemző módon csapongunk a nagyhatalmakra jellemző öntudat, olykor arrogancia és az „elnyomott, szegény kis ország” végletei között. A nemzetközi politikában teljesen természetes dolog az országok önérdek-érvényesítése, s ez az EU-ban sincs másképp. Az érdekérvényesítésen senki sem sértődik meg igazán, az Európai Parlamentben elmondott hangzatos politikai szónoklatok ennek az erőpolitikának az eszközei.

A Kádár-korszak magyar kormányai a KGST-ben és a Varsói Szerződésben nemigen konfrontálódtak az oroszokkal – mindent megígértek, aztán elsumákkolták a teljesítést. Egy ilyen politika sem népszerűbb s főleg nem eredményesebb az EU-ban, mint az állandó konfrontáció. Ahogy az üzletben, a politikában is úgy lehet eredményt elérni, ha van miből engedni. Ezért kell először valami nagyot kell követelni. A kompromisszumos megoldással kezdeni a tárgyalásokat eleve vesztes pozíció. Kevesen tudják, hogy 1991 után az oroszok jelentős kártérítést követeltek a szovjet hadsereg által itt hagyott – egyébként használhatatlan – infrastruktúráért. Erre a magyar kormány előállt azzal, hogy 1956-ban a szovjet hadsereg nemzetközi jogi alap nélkül állomásozott hazánkban, s jelentős mértékű kártérítést követelt az 56-ban szétlőtt Budapestért. Az oroszok ezután arra hivatkoztak, hogy a német szövetségi kormány hatalmas pénzt fizetett az NDK területén hagyott javakért. Mire az apám azt mondta nekik, hogy ez az oroszok hibája. Ha csak az ország egyharmadát foglalták volna el, mint az a németekkel történt, akkor a kétharmad lenne annyira gazdag, hogy ki tudná őket fizetni, de sajnos így nem megy.

– Édesapja tehát komoly politikai-gazdasági aknák fogadták a kormányra kerüléskor. Mi lepte meg a legjobban?

– Az, hogy mennyire üres a kassza, s mennyivel rosszabb a helyzet, mint amit a Németh-kormány beismert.

– Erre minden hivatalba lépő miniszterelnök panaszkodni szokott.

– Tudom, de az akkori gazdasági helyzet történelmi léptékben mérve is katasztrofális volt.

Nemcsak kolosszális adósságteher nyomott minket, hanem konkrétan üres volt az államkassza. Anekdotikusnak tűnhet, de jól jellemzi a helyzetet, hogy a Művelődési Minisztérium szinte egész éves költségvetési támogatását a kormányváltás előtti utolsó két hónapban Glatz Ferenc kiszervezte egy alapítványba, majd beült annak az élére. Békesi László meg nem volt hajlandó a pénzügyminisztériumi átadás-átvételt lebonyolítani Rabár Ferencsel, akivel az egész

Írta: Adminisztrátor

2020. május 28. csütörtök - Módosítás: 2020. május 28. csütörtök

közgazdász-elit megtagadta az együttműködést, nem tekintették maguk közül valónak. A helyzetet súlyosbították az új kormányon belüli rivalizálások: elképesztő volt, hogy Rabár, a miniszterelnökségi államtitkár Matolcsy György, a nemzetközi gazdasági ügyeket felügyelő Kádár Béla és az ipari miniszter Bod Péter Ákos négyszöge mit művelt egymással. Apám folyamatosan azt kereste, ki tudja levezényelni – körülbelül csúcsminiszterként, mint a magyar Ludwig Erhard – a gazdasági rendszerváltozást. Nem találta meg.

– A pénzhiány mellett mi jelentett még csalódást?

– Legnagyobb szomorúsággal Göncz Árpád illojalitása töltötte el, aki a régi jó személyes viszonyuk ellenére nyíltan ellene politizált. Apám borzasztóan tradicionalista volt a személyes viszonyokban. Nagyon szeretett volna egy „korona nélküli királyságot” működtetni, ahol a nemzet egységét megtestesítő köztársasági elnököt az állami megbecsülés minden attribútuma körbeveszi, díszszemlével és a többivel, s aki nem vesz részt a pártpolitikai küzdelmekben. Göncz Árpád erre nem volt hajlandó, ő a plebejus arcot adta elő, s nagyon hamar az ellenzék vezérének szerepét kezdte játszani. Az elnököt nagyon szoros harapófogóba tartották az akkori SZDSZ-es vezetők, minden sajtókérdésben ott ült nála Haraszi Miklós és Magyar Bálint. Megtörtént, hogy a médiaügyben megállapodtak valamiben, s mivel mindketten parlamenti irodájukban voltak, apám Kajdi Józsefet rögtön el is küldte az aláírnivalókkal. S mialatt a papírok megtették azt a kétszáz métert a parlament északi és déli vége között, Göncz meggondolta magát és mégsem írt alá. 1992-től pedig a SZDSZ-t már a szocialisták váltották fel az államfő udvartartásában, Horn Gyula rendszeresen vizitelt Göncz Árpádnál.

– Volt egyáltalán pozitív meglepetés?

– Nemigen, de egy-két jó élmény azért akadt. Betegségétől függetlenül emlékezetes volt 1990. októberi washingtoni látogatása, ahol George H. W. Bush államfőnek kijáró tisztelettel fogadta, s ezzel az elnök Magyarország iránti nagyrabecsülését is kifejezte. Ők különben kiválóan megértették egymást, az amerikai baloldali sajtó Busht éppúgy maradi, fennhéjázó úrnak próbálta beállítani – ahogy az itthoni apámat.

Párizsban is találkoztak aztán 1990 karácsonya előtt egy atlanti csúcson, ahol apám beszédét követően Bush átküldött neki egy névjegyet, amire ráírta: „Congratulations” (Gratulálok!). Jóleső volt ez a gesztus.

Más szempontból a csúcs szomorú emlék, közvetlenül előtte kezdett el hullani a haja a kemoterápiás kezelés miatt. A moszkvai puccs idején, 1991 augusztusában nagyanyámnál voltunk a Ferenciek terén, amikor szóltak, hogy Bush beszélni akar apámmal. Bementünk a parlamentbe és én is hallhattam a beszélgetésüket. Az elnököt érdekelte apám orosz helyzettel kapcsolatos véleménye. Ő nagyon hangsúlyozta – később ezt az amerikaiak meg is lépték –, hogy most kell elismerni a balti országok függetlenségét, mert Amerika soha nem fogadta el ezen államok szovjet bekebelezését. Bushnak erősen javasolta a Gorbacsov melletti kiállást és Jelcin támogatását is, miközben Mitterand francia elnök már majdnem elismerte az új, puccsista főnököket.

– A külpolitikában tehát akadtak sikerek. Édesapja miért nem szánt nagyobb energiát a katasztrofális gazdasági örökség bemutatására? Azt ígérte miniszterelnöki programbeszédében.

– Ezzel talán pár hónapig lehetett volna érvelni, utána már senkit nem érdekelt. Ráadásul az előző rendszer megtestesítői, ha akarom a gazdaság csőd felelősei, itthon és külföldön egyaránt sztárolt, szakértő politikusnak számítottak. Megdöbbenett minket, hogy a rendszerváltás előtti jó másfél évtizedben a német politika középmezőnye, beleértve a CDU-t is, milyen mértékben fonódott össze az MSZMP-vel. Sok német politikus és üzletember járt ide

vadászni, s kötötték az üzleteket, amikre a nyolcvanas évekre eladósodott, devizahiánytól szenvedő pártállamnak égetően szüksége volt.

Kevés dolog bosszant annyira, mint az olyan szövegek, hogy „Antall nem értett a gazdasághoz, nem foglalkozott a fontos dolgokkal”. Nagyon világos képe volt arról, mit szeretne.

Német mintára szociális piacgazdaságot akart, amely egyértelműen piacgazdaság, versennyel, magántulajdonnal, ugyanakkor szociálisan érzékeny, gondoskodik az elesettekről, míg az akkori liberális ellenzék a manchesteri szabadversenyos kapitalizmus tankönyvi tételeit olvasta a kormány fejére. (Az akkori törvények egy sokkal nagyobb állami vállalati szektorral számoltak, így fel sem merült az energiacégek eladása, ami végül a baloldali nagykoalíció idején történt meg.) Gimnazista korában elég sok gazdasági témájú könyvet végigolvasott, amit gyerekkorunkban nekünk is mutogatott. Így az otthoni könyvtárból a legváratlanabb témákról tudott szakkönyveket előszedni. Mivel 1990 után az állami költségvetés egészen más szerkezetben, sokkal részletesebben készült, mint előtte, az akkori Pénzügyminisztérium embereinek ő mutatta meg az ezzel kapcsolatos szakirodalmat. (Amikor meg a Magyar Köztársasági Érdemrend újraalapítása volt a kormányülés témája, bevitte a vitrinből a családi kitüntetések. Még az is lehet, hogy ezt a témát jobban élvezte, mint a gazdasági válságkezelést. De hát ki szereti a gazdasági válságkezelést?)

– A múltfeltárás és az igazságtétel ügyében Antall József miért volt ennyire félszívú?

– A szíve a helyén volt, a politikai lehetőségek voltak korlátozottak. Horváth Balázs, az első belügyminiszter bevonta a volt munkásöröktől a kint maradt fegyvereket, erre a sajtó hetekig üvöltözött. A pártállami érdemek alapján járó nyugdíjakat megvonták, az 1956-os sortűzekben is elindulhattak a perek. A visszamenőleges hatályú törvényalkotást az Alkotmánybíróság elkaszált, s azt is kifejtették, hogy az 56-os bűnök elévülési idejéből az 1956 és 1989 közötti időszak kihagyását – amihez hasonló a német megoldás lett – nem törvényalkotási úton kell kimondani, hanem ezt a bíróságok feladata megállapítani, az egyes eljárások során. Az ügynöklistán nyilvánosságra hozatalában a legfőbb dilemma a következő volt: hogyan lehet felelősségre vonni, vagy akár csak a nevük nyilvánosságra hozatalával megbélyegezni a többnyire zsarolással beszerezett kisembereket, ha az ügynökök által kiszolgált rendszer szimbolikus megtestesítőjét, Kádár Jánost halálában is közmegebecsülés övezte, a titkosszolgálatokat ténylegesen irányító Aczél Györgynek pedig igen sok lekötelezettje élt még a magyar közéletben?

Apám tartott Pandora szelencéjének kinyitásától, ugyanis a katolikus, a református egyház és a zsidó felekezet teljes felső vezetése is érintett volt. Nem akarta megalázni az öreg kispapokat sem, akiket Rákosiék és 1956 után Kádárék is durván megtapostak, sokukat beszervezték.

Végül jelentkezett az a politikai dilemma is, hogy amennyiben a nyilvánosságban tetemre hívja a sok szempontból áldozatnak tekinthető egykori ügynököket, ebből politikailag az MSZP profitál. Mivel ők irányították a rendszert, a soraikban természetesen kevesebb érintett volt. Súlyosbította a helyzetet, hogy 1989 előtt a sajtó is a titkosszolgálatok meghosszabbított kezébe működött; egyszerűen nem volt erő az újabb front megnyitására. Lehet, hogy jobb lett volna akkor túlesni az egészen, de lehet, hogy mint annyi mindent, ezt a kérdést is az idő fogja megoldani.

– A milliméterre megtervezett politikai kommunikáció világából visszatekintve szinte hihetetlen, de a miniszterelnökön egyszerre látszódott a gyötrődés, a tenni akarás és a titáni küzdelem, hogy megőrizze cselekvőképességét betegsége idején is.

– Naivitásnak tűnhet, de én még mindig mélyen elkötelezett demokrata vagyok, s azt gondolom, hogy az egyes választópolgárok lehetnek csalódást keltően tájékozatlanok, ám a „nép”, a

választók összessége többnyire az eszükre annyira büszke értelmiségieknél sokkal bölcsebb. A nagyapám mondogatta, hogy igazi nagy hülyeséget csak nagyon tanult ember tud mondani. A személy hitelességét, az önazonosságot a választók egy jó része mindig megsejti és értékeli. A nagyon megcsinált politikai szereplők pedig előbb-utóbb lelepleződnek. Apám a kommunikációs tanácsadók réme volt, s rögtön elhajtotta őket, amikor bele akartak szólni az öltözködésébe és azt magyarázták, a televíziós szereplésekhez ne vegyen fel csíkos inget csíkos nyakkendővel. Még a televíziós korszak előtti idők embere volt; Tölgyessy írta róla a nekrológjában, hogy 19. századi politikus. Ez egy nagyon fontos megállapítás volt: ő a reformkorral, Széchenyivel elinduló magyar politikusi hagyomány legutolsó képviselője, a 19. század nagyjainak késői visszfénye. Ez a történet véget ért.

– Akkor tehát ne is nagyon keresgéljünk örököszt a mai politikusok között...

– Ne keressünk, mert a politika alapjaiban változott meg.

– Halljuk a megoldási javaslatot!

– Én komolyan távol vagyok a politikától, így szerencsére nem az én feladatomban a megoldás megtalálása. Az utolsó 150 év magyar történelmének egyik sajátossága, hogy a nagy kormányzó párttal – mint amilyen a Tiszák-féle Szabadelvű Párt, Bethlen István két világháború közötti Egységes Pártja – szemben álló ellenzék teljesen kormányzás-képtelennek tűnik. 1944-1945 teljesen diszkreditált mindent, ami az akkori FKGP-től jobbra állt, de a koalíciós időkben gyorsan kiderült, hogy a Horthy-rendszer ellenzékéből jövő kisgazdák mennyire felkészületlenek. Nagyapám újjáépítési miniszterként 1945-46-ban kétségbe volt esve Tildy Zoltán és Nagy Ferenc teljes inkompetenciája miatt: Rákosi úgy csapta be őket, ahogy akarta. Észre se vették a kommunista taktikát, fel sem mérték, hogy az ország milyen mértékig kiszolgáltatott a szovjeteknek, s mennyire nem lehet számítani az angolokra, meg amerikaiakra; a nagyapám ezért volt végletekig pesszimista. Ő tudta, mi vár az országra, 1917-18-ban orosz fogságban élte át a bolsevik hatalomátvételt, s Szentpéterváron keresztül 1918 kora őszére ért haza.

– Szép családi hagyomány tehát a pesszimizmus.

– A pesszimizmus régi magyar nemzeti sport, a focinál sokkal régebbi és jóval sikeresebb. Ám a pesszimista hozzáállás mellett nagyon jellemző a magyarokra a túlélési képesség és a találékonyság is. Európának ezen a tájain a nyugati ember számára felfoghatatlan dolgok történtek, s hazánkban az elmúlt száz évben is szinte minden generációt ért valamilyen rettenetes csapás. Most béke van, s ha nem jön valami rettenetes háború vagy összeomlás, talán a családok lassan megindult gyarapodása sem szakad meg. Évtizedek után először lesz majd mit átadni a következő generációnak. Akármilyen történik, a megszerzett tudást nem lehet elvenni. 75 éve Németország és Japán romokban hevert, de a német és a japán emberek szorgalmával és tudásával, ami nem hamvadt el a városokkal együtt, egy sokkal erősebb országot lehetett felépíteni. Sok magyar fiatal megy ki tanulni Nyugatra, sőt még Keletre is, de egyre többen jönnek vissza – remélhetőleg majd a lányaim is.

Ablonczy Bálint